

FØROYA SOSIAL-DEMOKRATUR

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BROÐURSKAPUR

Nr. 45

Lýsingarprísur fyri mm: 12 oyru á
1. síðu, 10 oyru á 3. og 4. síðu

Leygardagin 20. november 1948

Bladið verður bílagt á posthúsinum, og
kostar kr. 2,00 + porto um fjórðingsárið

22 Árg.

FØROYSKUR PENINGUR Í ÚTLONDUM

»14. september« gremur seg um, at føroyskur sparipeningur er latin til Danmarkar — innlanti danskar bankar, sparikassar og virðisbrøv. Harafturimóti taka vit so lán til uppbygging okkara frá sama landi, ríkislán. Blaðið ávisir, at vit hava tap av hesum óvugta peningahandli. Rentan, sum vit lata fyri okkara lán, er mikið hægri enn tann renta, vit fáa av lánnum okkara til danskar bankar, sparikassar og virðisbrøv.

Tá ið so bladið fer at kanna um, hvør ið mestu skuldina skal eiga fyri henda lögna peningahandil, er tað sjálvandi sosialisturin Peter Mohr Dam. Hann tykist eftir blaðsins áskoðan at hava fingið slíkt vald á føroyskum peningastovnum, at tað er hann, sum kann leiða pening teirra út av landinum, út til Danskin!

Hetta kann sýnast meira enn merkiligt, men hjá fólki, sum uttan umhugsan gloypa allar frásøgnir og øll tíðindi, glíða tey sjálvandi lættliga niður, og fara tey ikki at geva sær far um, at henda skuldseting kundi havt eina rangu, sum »14. sept.« ikki leggur lag í at hyggja at og sýna fram.

Sjálvandi kann P. M. Dam, um hann eftir hugsan »14. sept.« hevur stórt vald, ikki siga við føroyskar peningastovnar, hvar teir skulu seta sín pening. Tey hava, sum vit vita frá at siga, friar hendur, og teir kunna seta sparipening fólksins í peningastovnar útlandsins.

Men eitt annað er, um hetta er rættur atburður, um hetta er landsfiggjarliga beint, um hetta ikki skuldi verið óðrvisi. Tað er jú lógið, at peningur skal fara út av landinum sum virkispeningur, og vit her heima hava brúk fyri slíkum peningi. Tað var jú sjálvandi, at tá ið landsins bankar og sparikassar hövdu liggjandi inni undir sær milli-ónir av uppspardum peningi, at teir so lántu til kommunur og privatmenn, sum ætlaðu at fara undir virkisfyrirbætur. Fosturlandssinni er tað ikki. Og fosturlandssinni hava vit ikki altíð merkt, tá ið peningaspurn-

ingar hava verið havdir á lofti — og serliga ikki tá ið hitt almenna skal hava nýtt pening. Vit minnst, at tá ið lógtingslán á sinni skuldi verða útbúið, mátti útbjóðingin verða inn- drigin aftur, tí ikki varð hon undirtikin — og tað var mest tí, at ta tíðina var hitt almenna komið í so ringt orð av propa- ganda og agitatión, at eingin hevði álit til tað og vildi av frim vilja lána tí pengar.

Undir slíkum umstøðum er tað sjálvandi at sókt verður burtur at fáa pening — og tað verður altíð gjørt. Føroyingar hava verið fegnir at fingið dansk- an pening tá ið teir hava nýtt hann — eisini teir Føroyingar, sum »14. sept.« hevur gingið undir arm við og mett sum rættar fosturlandsheftur!

Tað er ongantið rætt at koma við brigisli, og helst ikki so grov- um brigisli. Hetta er so vanligt at tveita alment eftir monnum, at teir eru keyptir. Hesir menn, sum tveita hesar skuldsetingar so í heilum, skuldu kanna sína egnu sögu, áðrenn teir settu fram slíkt. Danskur peningur, um hann so hevur verið sum lön ella honum kann verða givið okkurt annað navn, er glíðin — og lættliga — niður í so mangan føroyskan lumma!

Men hesin peningahandil sum áðurnevndi trivur í tey stóru politisku stríðsevni: almenn kontroll og almenn yvirtøka og umsiting.

Eru septembermenn so djarvir, at teir tora at siga klárt og greitt, at teir um krevst vilja taka undir hond føroyskar bankar og sparikassar? Tora teir at siga, at teir, tá ið teir koma til ræði, vilja beina føroyskan spari- pening, føroyskan avloppening hagar best og gagnligast er fyri landið? Eingin mergur er í tí viðhvørt at veittra við einari sosialistiskari stevnu fyri kanska at leiða onkra veika sál til sín. Her er ikki at vingla og royna at tæna fleiri harrum. Skulu vit gerast fritt ríki, mugu vit ikki fírnast at ganga treystiliga fram og leggja hendur á ta orku, ið landið eigur. Her er nógv at bóta, og tað batar ikki bert at vera kollveltingarmaður í einum.

Uppaling og siðvenjing

(Endað)

Í øðrum londum helt áfram hin kristna siðalæran at vera tann, skúlin nýtti, hóast so statin stóð fyri skúlanum, og hin kirk- uliga umsjónin misti tann sess, hon hevði havt.

Tó var tað skiligt, at hinar nýggju hugsanir fóru at troka seg inn. Hitt »biologiska« sýnið á menniskjuna kom inn um skúlans gátt, og tað fór eisini at merkja meir og meir teir næm- ingar, skúlin læt frá sær.

Men hetta var alt í friði. Hin gamla mentanin og áskoðanin hava eisini í hesum förinum verið so linliger, at tær hava mest sum ikki torað at tikið til máls. Í londum sum Norðan- londum runnu teir nýggju tank- arnir lættliga inn, og tað var sum teir spakuliga breiðkaðust og fóru at taka meir og meir av fóstum, fornum landi við sær.

Tað var so ikki fyrr enn tey politisku málini, sum menn miðaðu imóti, gjørdust til fast- oygdar trúarsetningar, sum ikki bert skuldu nýtast at umskipa landsins stýrisslag, men eisini skuldu umskipa fólksins trúarlív, fólksins siðauppfatn, stutt sagt: henda politiska læran varð gjørd til ein átrúnað, sum alt fólkið skuldi trúgva á, og sum eisini skuldi leggja moralin í nýggja legu.

Vit finga nazismu, og vit finga facismu, og vit hava sæð, at fyri at fremja síni mál tóku teir øll mentunarmál, alt sum kundi ávirka fólkið andaliga, undir statsins vald. Stýrisslagið gjørd- ist »absolut«, staturin tók eitt fullkomið vald, statsvaldið gjørd- ist til Gud, og øll miðul máttu takast til nýtslu at vinna fólkið til at akta henda nýggja Gud, holdsettur í ein partaflokk, ein flokk av harðræðis-monnum...

Skúlin og skúlaskapurin komu eisini undir statsvaldið. Skúli og skúlamenn gjørdust ikki longur friir. Hvørki vitiskapur ella hinar humanu lærugreinirnar vóru frælsar longur. Um lærarin skuldi torgast, átti hann at svørja tí nýggja guds-valdinum trygdar- eið — og tað skuldi ikki vera lóttir, tað skuldi eisini sýna seg í verki...

Sjálvandi gjørdist av hesum harður samanbrestur. Kirkjan

tók til mótmælis. Serstakliga millum hina katólsku kirkjuna, ið var »absolut« og ikki gekk við til »kompromis« og henda modernað heidinskapin gjørdist harður dystur.

Í slíkum dysti millum tvær livsáskoðanir, tvær so grund- ójavnar siðalæru, máttu for- eldur koma upp í leikin, tey skuldu taka stöðu, men einræðis- staturin hevði tá vundið slíkt ræði at hann, ið vildi tiggja lív, kundi ikki taka stöðu. Kirkjan mátti í øllum förum fremja bar- dagen.

Nazisma og facisma beindust undir heilt. Men hesin bardagi um átrúnaðir, um tvær heilt ójavnar siðalæru gerst alsjón- ligur dagin í dag.

Í teimum londum, har polit- iska hugsjónin um at broyta stýrisslag og samfelagsskipan er gjørd til eina trúarlæru, sum skal umskapa alla tilveru menn- iskjunnar, og sum skal ikki bert hava figgjarligt men alt andaligt vald, fer at gerast ein harður dystur, um nakað seiggj er í teimum kreftum, sum eru bygd- ar upp av øðrum evnum.

Slíkar harðar einaræðislæru leggja undir seg øll lærdómsóki, bæði hægri og lægri. Viðvikjandi átrúnað og siðalæru (moral), so skulu foreldur taka stöðu. Sum í tí nazismunar og facismunar verður stríðið at standa um rætt foreldranna og rætt statsins at hava yvir at siga barnsins og ungdomsins uppenjing.

Í diktaturstýrdum londum ber ikki til hjá foreldrum at taka sjálv skúlan og røkja hann. Har er tað hin spartanska reglan, at statin tekur barnið og lagar sál tess, sum honum tykir. Stríðið verður at standa á øðrum vøll- um. Og nógv velst um hvat meg, ið er í gomlum hugsjónum, og hvussu ábyrgdarmenn hava sitið um tær.

— Okkara leiðir liggja kanska fjart frá hesum viðføru og drúgvu stríðsókjum, og hildið verður, at tað nertur ikki okkum. Men ikki er so. Okkara demokratisku lond hava ikki einræðispolitiska hugsjónir, men sum nevnt er frammundan, so eru teir nýggju tankarnir langt síðan drivnir inn á okkum. Vit fara ikki til opnan bardaga, men orðaskiftið er heitt og hvassligt.

Tað er eitt orðaskiftið um